



Piotr Błajet
Beata Przyborowska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Krajowe Ramy Kwalifikacji z perspektywy rozwoju człowieka

Wprowadzenie

Zmiany dokonujące się na rynku pracy, rozwój technologiczny, nowe idee, procesy modernizacyjne oraz demograficzne sprawiają, że każdy człowiek w ciągu swojego życia będzie musiał stawiać czoła nowym wyzwaniom. W tym kontekście szczególnie istotna staje się umiejętność uczenia się. Wszyscy dziś stoimy w obliczu nadrzędnego pytania: w jaki sposób można stale, efektywnie i szybko uczyć się, by nadążyć za gwałtownie zmieniającym się światem? Kierowanie zmianami i procesem uczenia się stało się zadaniem numer jeden zarówno organizacji gospodarczych, jak i organizacji publicznych, mamy tu na myśli: szkoły i uczelnie wyższe. Przystosowywanie się współczesnego człowieka poprzez edukację do zmieniającego się świata, a także do antycypacji zmian nie jest kwestią wyboru, ale dalszego funkcjonowania i rozwoju. Sytuacji, w której współczesny system edukacji coraz częściej stabilizuje się przez zmiany, towarzyszy zwykle intensyfikacja niepewności. Jest to problem do rozwiązania zarówno przez jednostki, jak i przez instytucje. Uczelnie wyższe poszukują coraz to nowych i lepszych „narzędzi” do radzenia sobie z niepewnością. W obecnych czasach tradycyjne kształcenie nie wystarczy, aby zaspokoić potrzeby indywidualne i społeczne. Z jednej strony nowy sposób opisywania szeroko rozumianej edukacji – poprzez efekty uczenia się, z drugiej – konieczność reagowania na zmiany na rynku pracy w toku całego życia człowieka wymuszają lepsze dopasowanie indywidualnych oraz społecznych systemów szkolenia i kształcenia do zmieniających się potrzeb jednostki i społeczeństwa.

Aby wyjść naprzeciw nowym oczekiwaniom i potrzebom, umożliwić ludziom rozwój zawodowy i osobisty, stworzono koncepcję Europejskich Ram Kwalifikacji. Europejskie Ramy Kwalifikacji (ERK) w założeniach i praktyce miały ułatwić porównywanie kwalifikacji zdobywanych w różnym czasie, różnych miejscach i formach. Ramy Kwalifikacji umożliwiają dostosowanie kwalifikacji absolwentów do potrzeb rynku pracy, wzrost mobilności pracowników, wypromowanie i ułatwienie uczenia się przez całe życie. Kraje europejskie dobrowolnie przystępują do wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, które mają być przygotowywane w odniesieniu do ośmiu poziomów Europejskich Ram Kwalifikacji. ERK pozwolą na uznanie efektów uczenia się w różnych miejscach: w systemie edukacji i poza nim, w trybie edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej, w kształceniu ogólnym i zawodowym, w szkołach, na uczelniach, a także na kursach i szkoleniach zawodowych. Docelowo wszystkie kwalifikacje nadawane w Europie (poświadczane przez dyplomy, świadectwa, certyfikaty, upoważnienia) będą zawierały odniesienie do poziomu Krajowych Ram Kwalifikacji, a za ich pośrednictwem – do Europejskich Ram Kwalifikacji¹.

Krajowe Ramy Kwalifikacji w perspektywie rozwojowej

Od 2011 roku w planowaniu zadań edukacyjnych w polskich uczelniach obowiązują Krajowe Ramy Kwalifikacji (KRK)², na podstawie których opracowane zostały Wzorcowe Efekty Kształcenia (WEK) dla pięciu kierunków studiów, w tym pedagogiki. Efekty wzorcowe dla pedagogiki zostały wypracowane przez środowisko pedagogiczne. Procesowi ich tworzenia towarzyszyły dyskusje, często burzliwe, ale jednocześnie nasycone troską o wpływ WEK na jakość kształcenia, o to, czy rzeczywiście zaktywizują studentów i uczynią ich odpowiedzialnymi za proces kształcenia, a także czy wspomogą ich w rozwoju. W kontekście dokonujących się aktualnie zmian, jako pedagodzy, zadajemy sobie również takie pytania: Czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu osiąganie zakładanych efektów kształcenia będzie wspomagać rozwój człowieka? Czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu konstrukcja Krajowych Ram Kwalifikacji i Wzorcowych Efektów Kształcenia, w których opisane są efekty kształcenia dla kierunku pedagogika, odnosi się do koncepcji rozwoju człowieka?

¹ Podajemy na podstawie: *Polska Rama. Skąd się wzięła rama kwalifikacji?* <http://www.kwalifikacje.edu.pl/pl/prk/133-skad-sie-wziela-rama-kwalifikacji> [dostęp: 1.09.2013].

² *Krajowe Ramy Kwalifikacji uczenia się przez całe życie.* <http://www.nauka.gov.pl/krajowe-ramy-kwalifikacji-szkolnictwo/> [dostęp: 10.10.2013].

W teorii i praktyce funkcjonują różne podejścia do edukacji. Nie sposób je tutaj przytaczać. My posłużymy się kategorią ideologii edukacyjnych i jej trzema odmianami: romantyczną, transmisji kulturowej, progresywną. Romantycy utrzymują, że to, co pochodzi od samego dziecka, jest najważniejszym aspektem rozwoju. Środowisko pedagogiczne powinno być przyzwalające w takim stopniu, aby umożliwić rozwinięcie się potencjału. Ideologia transmisji kulturowej zakłada przekazywanie współczesnej generacji zasobów wiedzy, norm i wartości zebranych w przeszłości. Progresywizm utrzymuje, że wychowanie powinno podtrzymywać naturalne interakcje dziecka z rozwijającym je społeczeństwem lub środowiskiem. Progresywiści definiują rozwój jako pokonywanie w miarę niezmiennych, uporządkowanych poziomów. Celem wychowawczym jest – w ujęciu progresywizmu – ewentualne osiągnięcie wyższego poziomu rozwoju w życiu dorosłym, a nie jedynie zdrowe funkcjonowanie dziecka na obecnym poziomie³. Naszym zdaniem, ta trzecia ideologia, choć deklarowana w dokumentach ministerstwa edukacji, jest najmniej obecna w polskiej rzeczywistości edukacyjnej. Szczegółowo na ten temat pisze Maria Dudzikowa w książce *Mit o szkole jako miejscu „wszechstronnego rozwoju”*. Oznacza to, że w wychowaniu najmniej wykorzystuje się podejście rozwojowe. Stąd nasze pytanie: czy reforma (rewolucja?!) edukacji w duchu KRK i WEK wprowadza w tym zakresie jakąś zmianę i wzbogaca założenia kształcenia o perspektywę rozwojową? W celu odpowiedzi na to pytanie dokonaliśmy analizy KRK z perspektywy koncepcji rozwoju człowieka⁴.

Znane są różne koncepcje rozwoju (między najważniejszymi istnieje ścisła korelacja, co może pośrednio świadczyć o ich wartości poznawczej i praktycznej), między innymi dotycząca rozwoju jednostki, kultury, systemów koncepcja rozwoju autorstwa Clare’a W. Gravesa. O swojej koncepcji autor pisze następująco: „Proponuję, by na rozwój psychiczny dojrzałej istoty ludzkiej patrzeć jak na rozwijający się, oscylujący proces, nacechowany progresywnym podporządkowywaniem się starszych i prymitywniejszych zachowań nowszym systemom wyższego rzędu, z uwzględnieniem zmian egzystencjalnych jednostki. Każdy następujący etap, fala czy poziom egzystencji jest stanem, przez który ludzie przechodzą, podążając do następnych poziomów istnienia. Człowiek skupiony na jednym etapie egzystencji przejawia psychikę właściwą dla tego stanu. Uczucia, motywacje, etyka, biochemia, stopień neurologicznej aktywacji,

³ L. Kohlberg, R. Mayer: *Rozwój jako cel wychowania*. W: *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*. Red. Z. Kwieciński. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2000.

⁴ P. Błajet, B. Przyborska: *What Can „Integral” Mean in Education*. „Kultura i Edukacja” 2012, nr 6, s. 66–80.

system poznawczy, wierzenia, poglądy na temat zdrowia psychicznego, chorób umysłowych i ich leczenia, preferencje dotyczące przywództwa, edukacja, ekonomia, polityczne teorie i działania – są w przypadku danej osoby właściwe etapowi rozwojowemu, na jakim się właśnie znajduje”⁵. Model C.W. Gravesa został dotąd sprawdzony w badaniach, którymi objęto ponad 50 tys. ludzi na całym świecie w różnych kręgach kulturowych; nie odkryto żadnych poważniejszych odchyśleń od tego schematu⁶. Oryginalna koncepcja Gravesa została rozwinięta przez Dona Becka i Christophera Cowana. Rozwiniętą wersję koncepcji jej autorzy nazwali dynamiką spiralną. Don Beck i Christopher Cowan są nie tylko naukowcami, zaangażowani byli między innymi w likwidację apartheidu w RPA – z powodzeniem wykorzystywali zasady dynamiki spiralnej w procesie reorganizacji gospodarki, ożywienia społeczności lokalnych, w reformie edukacji, w toku łagodzenia konfliktów między mniejszościami. Dynamika spiralna stanowi opis systemu wartości, który jest efektem interakcji między warunkami życia a ludzkimi zdolnościami adaptacyjnymi do problemów życiowych. Innymi słowy – to system podstawowych kodów, które decydują o tym, jak ludzie myślą, a nie – co myślą (przekonania) i co robią (zachowania). Przekonania i zachowania są manifestacjami kodów podstawowych.

W koncepcji Becka i Cowana wyróżnia się 8 kodów podstawowych, które określane są za pomocą kolorów (dobrych przypadkowo).

W koncepcji Gravesa zakłada się, że rozwój człowieka polega na wchodzeniu na coraz wyższe szczeble (poziomy) po drabinie rozwojowej. Graves był jednym z pionierów (może obok Baldwina, Deweya, Masłowa) w pokazywaniu, jak szerokie zastosowanie w rozwiązywaniu problemów może mieć schemat rozwojowy: od biznesu – poprzez zarządzanie – do edukacji.

W podejściu rozwojowym do rozwiązywania problemów społecznych zakłada się, że:

- jest wiele różnych wartości i światopoglądów różniących się stopniem złożoności;
- wiele problemów z jednego poziomu można rozwiązać tylko poprzez wzniesienie się na wyższy poziom;
- tylko poprzez wspieranie ewolucji mogą zostać zaprowadzone ład i sprawiedliwość społeczna.

⁵ Cyt. za: K. Wilber: *Integralna teoria wszystkiego. Wizja dla biznesu, polityki, nauki i duchowości*. Tłum. C. Urbański. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2006, s. 25.

⁶ K. Wilber: *Psychologia integralna. Świadomość, duch, psychologia, terapia*. Przeł. H. Smagacz. Warszawa: Jacek Santorski & CO Wydawnictwo, 2002, s. 60.

Tabela 1

Clare'a W. Gravesa koncepcja rozwoju w ujęciu Dona E. Becka

Poziom (kolor)	Wiek*	Podstawowy kod	Podstawowe potrzeby
Beżowy	0–18 miesięcy	przeżycie	zaspokajaj podstawowe potrzeby: pokarm, woda, schronienie, prokreacja; przeżyj za wszelką cenę
Purpurowy	1–3 lat	więzi	znajdź bezpieczeństwo i zabezpieczenie, chroń gniazdo rodzinne, broń krewnych
Czerwony	3–6 lat	egocentryzm	podejmuj wyzwania, potwierdzaj siebie, żyj teraźniejszością, poszukuj przyjemności w działaniu
Niebieski	7–8 lat	celowość	zaświadczać prawdzie, przekonaniom, poświęcaj się dla jutra, stosuj samodyscyplinę
Pomarańczowy	9–14 lat	przedsiębiorczość	„produkuj” dobre życie, stwarzaj technologie, osiągać sukces, projektuj postęp
Zielony	15–21 lat	humanizm	odnawiaj koncentrację na człowieku, poszukuj zgody, deklaruje pluralizm wartości, współczuj
Żółty	nieokreślony	integralność	poszukuj autentyczności, myśl systemowo, planuj kompleksowo, opiekuj się naturą
Turkusowy	nieokreślony	holizm	odbieraj świat całościowo, uzgadniaj wszystkie szczegóły, odnów głęboką duchowość

* Przypisywanie poziomu rozwoju do wieku ma jedynie znaczenie statystyczne, w konkretnych przypadkach może nie być związku między wiekiem a poziomem rozwoju, na przykład dwudziestolatek może zatrzymać się na czerwonym poziomie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D.E. Beck: *Stages of Social Development. The Cultural Dynamics That Spark Violence, Spread Prosperity, and Shape Globalization*. http://www.spiraldynamics.net/DrDonBeck/essays/stages_of_social_development.htm [1.09.2013].

Z tabeli 1 wynika, że:

- szkoła podstawowa i średnia (od 7. do 14. roku życia) to okres rozwoju konwencjonalnego oraz wchodzenie w poziomy postkonwencjonalny;
- studia (od 18.–19. roku życia) to okres rozwoju postkonwencjonalnego (o czym dalej).

Koncepcja rozwoju a poziomy Krajowych Ram Kwalifikacji

Wspomaganie rozwoju, zgodnie z myśleniem Lwa Wygotskiego, polega na działaniu w strefie rozwoju i w strefie najbliższego rozwoju⁷. Na przykład dziecko na poziomie purpurowym rozwoju świadomości musi doznawać „bliskości z najbliższymi”, a jednocześnie muszą być stwarzane możliwości samodzielnego zmagania się trudnościami (na przykład wchodzenie na drzewo) i doświadczania autonomii. Uczeń szkoły średniej doskonalący wiedzę i umiejętności konwencjonalne, aby rozwijać się, musi mieć możliwość zmagania się z wyzwaniami nowymi, nietypowymi (na przykład wykonywanie i realizacja projektów). Społeczeństwo na wysokim poziomie technologicznym, finansowo-bankowym, aby rozwijać się, musi w swoich dążeniach uwzględniać wyzwania postkonwencjonalne (na przykład rozwój więzi społecznych, rozwój kultury, opieka nad naturą).

Postanowiliśmy przeprowadzić analizę treści deskryptorów poziomów KRK, a w dalszej części opisów Wzorcowych Efektów Kształcenia dla studiów pedagogicznych z perspektywy koncepcji rozwoju Gravesa, aby sprawdzić, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu strategia KRK wspomaga rozwój ucznia i studenta. Analizie poddane zostały jedynie opisy dotyczące kompetencji (a nie wiedzy i umiejętności), wychodzimy bowiem z założenia, że to, jak wiedza i umiejętności będą wykorzystywane, warunkowane jest przez posiadane kompetencje społeczne.

W celu uproszczenia narracji wykorzystano klasyfikację poziomów rozwoju moralnego Lawrence'a Kohlberga, przy czym przyjęto, że na poziomie prekonwencjonalnym najważniejsze potrzeby wiążą się z przeżyciem (beżowy), więziami (purpurowy), potwierdzaniem swojej odrębności (czerwony), na poziomie konwencjonalnym najważniejsze potrzeby to celowe działania (niebieski), przedsiębiorczość rozumiana jako dążenie do osiągnięć (pomarańczowy), natomiast na poziomie postkonwencjonalnym najważniejsze potrzeby to humanizm, autentyczność, relacyjność (interindywidualność) (zielony), integralność (żółty, turkusowy)⁸.

Z zestawienia (tabela 2) wynika, że kształcenie do poziomu szkoły policealnej według KRK powinno odbywać się na poziomie konwencjonalnym, nie wkraczać na poziomy postkonwencjonalne, mimo iż prawa rozwojowe zakładają konieczność wychodzenia poza etapy konwencjonalne.

W tabelach 3 i 4 przedstawiono podobne co w tabeli 2 zestawienie w odniesieniu do KRK dla kształcenia wyższego.

⁷ L.S. Wygotski: *Wybrane prace psychologiczne II: dzieciństwo i dorastanie*. Tłum. A. Brzezińska et al. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2002, s. 156.

⁸ Zob. K. Wilber: *Psychologia integralna...*, s. 239–359 (końcowe tabelaryczne zestawienie różnych koncepcji rozwojowych).

Tabela 2
Przykładowe zapisy deskryptorów poziomów KRK dla szkoły podstawowej, gimnazjum (zawodowej) i średniej (policealnej) oraz ich kwalifikacja z perspektywy koncepcji rozwoju Gravesa

poziom edukacji	Poziomy polskich Krajowych Ram Kwalifikacji		Kompetencje społeczne
	poziom rozwoju	kody	
Szkoła podstawowa	czerwony, niebieski	egocentryzm, celowość; imperialność, zainteresowania, zasady, cele	praca lub nauka pod bezpośrednim nadzorem w zorganizowanym kontekście (niebieski)
Gimnazjum	niebiesko-pomarańczowy	celowość, przedsiębiorczość; indywidualizm, osiągnięcia	praca lub nauka pod nadzorem o pewnym stopniu autonomii (niebieski)
Szkoła zawodowa	pomarańczowy	przedsiębiorczość, indywidualizm, osiągnięcia	podnoszenie odpowiedzialności za realizację zadań w pracy lub nauce; dostosowywanie własnego zachowania do okoliczności w rozwiązywaniu problemów
Szkoła średnia	pomarańczowo-zielony	przedsiębiorczość, humanizm; przynależność, wrażliwość, pluralizm, sieci	samodzielna organizacja w ramach wytycznych dotyczących kontekstów związanych z pracą lub nauką, zazwyczaj przewidywalnych, ale podlegających zmianom (pomarańczowy); nadzorowanie rutynowej pracy innych, ponoszenie pewnej odpowiedzialności za ocenę i doskonalenie działań związanych z pracą lub nauką (niebieski)
Szkoła policealna	pomarańczowy	przedsiębiorczość, indywidualizm, osiągnięcia	zarządzanie i nadzór w kontekstach pracy i nauki podlegających nieprzewidywalnym zmianom; analizowanie i rozwijanie osiągnięć pracy własnej oraz innych osób

Tabela 3

Przykładowe zapisy deskryptorów poziomów KRK dla szkoły wyższej oraz ich kwalifikacja z perspektywy koncepcji rozwoju Gravesa

Poziomy polskich Krajowych Ram Kwalifikacji			Kompetencje społeczne
poziom edukacji	poziom rozwoju	kody	
Licencjat	żółto-turkusowy	integralność, holizm; wspieranie strumieni ewolucji, integrowanie różnaitości w sposób wybiórczy, głę-bokie otwarcie na wielowymiarową transracjonalną percepcję	zarządzanie złożonymi technicznymi lub zawodowymi działaa-niami lub projektami (pomarańczowy); ponoszenie odpowiedzialności za podejmowane decyzje w nieprzewidywalnych kontekstach (żółty) związanych z pracą lub nauką; ponoszenie odpowiedzialności za zarządzanie rozwojem zawodowym jed-nostek i grup (pomarańczowy)
Studia magisterskie	żółto-turkusowy	integralność, holizm; wspieranie strumieni ewolucji, integrowanie różnaitości w sposób wybiórczy, głę-bokie otwarcie na wielowymiarową transracjonalną percepcję	zarządzanie i przekształcanie kontekstów związanych z pracą lub nauką, które są złożone, nieprzewidywalne i wymagają no-wych podejść strategicznych (żółty); ponoszenie odpowiedzial-ności za przyczynianie się do rozwoju wiedzy i praktyki zawo-dowej lub za dokonywanie przeglądów strategicznych wyników zespołów (pomarańczowy)
Studia doktoranckie	żółto-turkusowy	integralność, holizm; wspieranie strumieni ewolucji, integrowanie różnaitości w sposób wybiórczy, głę-bokie otwarcie na wielowymiarową transracjonalną percepcję	wykazywanie się znaczącym autorytetem, innowacyjnością, autonomią (pomarańczowy), etyką naukową i zawodową (żół-ty) oraz trwałym zaangażowaniem w rozwój nowych idei i pro-cesów w najważniejszych kontekstach pracy zawodowej lub nauki, w tym badań (żółty)

Tabela 4

Wzorcowe Efekty Kształcenia dla studiów pedagogicznych w zakresie kompetencji społecznych oraz kwalifikacja efektów kształcenia wedle koncepcji rozwoju Gravesa

Poziom edukacji	Kompetencje	Poziom rozwoju (wedle koncepcji Gravesa)
1	2	3
Studia I stopnia	(K_K01) ma świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności, rozumie potrzebę ciągłego dokształcania się zawodowego i rozwoju osobistego, dokonuje samooceny własnych kompetencji i doskonalą umiejętności, wyznacza kierunki własnego rozwoju i kształcenia	żółty
	(K_K02) docenia znaczenie nauk pedagogicznych dla utrzymania i rozwoju prawidłowych więzi w środowiskach społecznych i odnosi zdobytą wiedzę do projektowania działań zawodowych	zielony
	(K_K03) ma przekonanie o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych w środowisku społecznym; jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w realizacji indywidualnych i zespołowych działań profesjonalnych w zakresie pedagogiki	niebieski, pomarańczowy
	(K_K04) ma przekonanie o wadze zachowania się w sposób profesjonalny, refleksji na tematy etyczne i przestrzegania zasad etyki zawodowej	pomarańczowy
	(K_K05) dostrzega i formułuje problemy moralne i dylematy etyczne związane z własną i cudzą pracą, poszukuje optymalnych rozwiązań, postępuje zgodnie z zasadami etyki	niebieski
	(K_K06) jest świadomy istnienia etycznego wymiaru w badaniach naukowych	żółty
	(K_K07) jest przygotowany do aktywnego uczestnictwa w grupach, organizacjach i instytucjach realizujących działania pedagogiczne i zdolny do porozumiewania się z osobami będącymi i niebędącymi specjalistami w danej dziedzinie	zielony
	(K_K08) odpowiedzialnie przygotowuje się do swojej pracy, projektuje i wykonuje działania pedagogiczne	pomarańczowy

1	2	3	cd. tab. 4
Studia II stopnia	(K_K01) ma pogłębioną świadomość poziomu swojej wiedzy i umiejętności, rozumie potrzebę ciągłego rozwoju osobistego i zawodowego		pomarańczowy
	(K_K02) jest gotowy do podejmowania wyzwań zawodowych i osobistych; wykazuje aktywność, podejmuje trud i odznacza się wytrwałością w podejmowaniu indywidualnych i zespołowych działań profesjonalnych w zakresie pedagogiki; angażuje się we współpracę		niebieski, pomarańczowy
	(K_K03) docenia znaczenie nauk pedagogicznych dla rozwoju jednostki i prawidłowych więzi w środowiskach społecznych, ma pozytywne nastawienie do nabywania wiedzy z zakresu studiowanej dyscypliny naukowej i budowania warsztatu pracy pedagoga		zielony
	(K_K04) utożsamia się z wartościami, celami i zadaniami realizowanymi w praktyce pedagogicznej, odznacza się rozwagą, dojrzałością i zaangażowaniem w projektowaniu, planowaniu i realizowaniu działań pedagogicznych		pomarańczowy
	(K_K06) odznacza się odpowiedzialnością za własne przygotowanie do pracy, podejmowane decyzje i prowadzone działania oraz ich skutki, czuje się odpowiedzialny wobec ludzi, dla których dobra stara się działać, wyraża taką postawę w środowisku specjalistów i pośrednio modeluje to podejście wśród innych		żółty, niebieski, pomarańczowy
	(K_K07) jest wrażliwy na problemy edukacyjne, gotowy do komunikowania się i współpracy z otoczeniem, w tym z osobami niebędącymi specjalistami w danej dziedzinie, oraz do aktywnego uczestnictwa w grupach i organizacjach realizujących działania pedagogiczne		zielony, żółty
	(K_K08) ma świadomość odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, kraju, Europy i świata		żółty

W założeniach KRK dla szkoły wyższej występuje względna równowaga między nastawieniem konwencjonalnym i postkonwencjonalnym, podczas gdy z prawidłowości rozwojowych wynika, że to drugie powinno przeważać. W nieznacznym tylko stopniu akcentuje się kształtowanie relacji społecznych (brak koloru zielonego).

W WEK dla kierunku pedagogika występuje względna równowaga między nastawieniem konwencjonalnym i postkonwencjonalnym. W większym stopniu niż w KRK dla szkoły wyższej akcentuje się kształtowanie relacji społecznych.

Wnioski z analizy

Oto wnioski z analizy przedstawionego w tabelach 2–4 materiału:

1. KRK w zakresie kompetencji dla szkół podstawowych i średnich korelują z poziomami rozwoju człowieka, nie wkraczają w strefę najbliższego rozwoju.
2. KRK w zakresie kompetencji dla kształcenia wyższego oraz WEK (poza studiami pedagogicznymi II stopnia) tylko nieznacznie przekraczają poziom konwencjonalny.
3. W KRK dominuje myślenie atomistyczne nad relacyjnym (kooperacyjnym – poziomy zielony, żółty).
4. W WEK znacznie mocniej niż w KRK akcentowane jest znaczenie relacji, współpracy, integralności, etyki.

Wynika z tego, że założenia KRK zostały opracowane bez należytego wykorzystania wiedzy o prawach rozwoju człowieka i w związku z tym pojawiają się poważne wątpliwości, czy kształcenie według KRK będzie wspomagać rozwój ucznia i studenta. Ponadto w KRK w nieznacznym tylko stopniu akcentuje się aspekt relacyjny funkcjonowania człowieka.

Podsumowanie

Cywilizacja zachodnia wchodzi w etap rozwoju postkonwecjonalnego, jak wynika z badań Becka i Cowana. Właściwością poziomu postkonwecjonalnego jest diasporyzacja i autonomizacja środowisk. Tym, co może przeciwdziałać dezintegracji, a z różnic czyni siłę spajającą (jak dwa bieguny magnesu), wydaje się kultura. Zwracał na to uwagę Zygmunt Bauman w swoim wykładzie otwierającym Europejski Kongres Kultury we Wrocławiu we wrześniu 2011 roku:

„Jak to Państwo już zapewne zauważyli, nicią przewodnią mojego referatu jest myśl, że przyszłość politycznej Europy zależy od losu europejskiej kultury. A los ten z kolei, zważywszy na postępującą i prawdo-

podobnie nieodwracalną diasporyzację środowisk życia, zależy od tego, jak dalece potrafimy rozwinąć sztukę przeobrażenia kulturowej różnorodności z pasywu w aktywa, przeniesienia jej z rubryki »winien« do rubryki »ma«, i summa summarum – uznania jej za atut, a nie obciążenie domagające się pozbycia”⁹. I nieco wcześniej: „Całkiem ostatnio Lionel Jospin ulokował nadzieję na nową doniosłą dla świata rolę dla Europy do odegrania w jej »zniuanowanym podejściu do bieżących realiów«. Europa nauczyła się, jak powiada, »jak pozostawiać za sobą były antagonizmy, a nowe konflikty rozwiązywać polubownie«, jak »przyciągnąć do współpracy szeroki wachlarz kultur« i jak żyć z perspektywą stałego kulturowego zróżnicowania traktowanego jako nieodłączny, a i fortunny atrybut kondycji ludzkiej, a nie jak dotąd kłopot tymczasowy. Zauważmy, że Jospin wylicza tu umiejętności, jakich nasz coraz bardziej zdiasporyzowany świat potrzebuje jak płuca tlenu”¹⁰.

To właśnie na polu kultury, rozumianej jako środowiska porozumienia, współpracy i współodpowiedzialności, a nie rachunku ekonomicznego, może dochodzić do integracji diaspor, i to pomimo zróżnicowania ekonomicznego czy jemu na przekór. Wydaje się, że sławne hasło „Ekonomia, głupcze” („It’s the economy, stupid”), które przyniosło Billowi Clintonowi zwycięstwo w wyborach prezydenckich w USA w 1992 roku, powinno być zastępowane jego parafrazą: „Kultura, głupcze!”¹¹.

Na koniec powróćmy jeszcze do edukacji. Aby możliwa stała się realizacja projektu integracji europejskiej, któremu w edukacji nadano miano procesu bolońskiego (Krajowe Ramy Kwalifikacji i Wzorcowe Efekty Kształcenia stanowią nieodłączny składnik tego procesu), niezbędne jest stymulowanie rozwoju uczących się (młodzieży, dorosłych) ku poziomom postkonwencjonalnym¹². Analiza dokumentów ministerialnych budzi raczej sceptycyzm wobec możliwości realizacji projektu integracji europejskiej. Wynika z tych materiałów, że w niedostatecznym stopniu akcentowane są kompetencje postkonwencjonalne – w ujęciu Gravesa: zielone, żółte, turkusowe – bez których uzyskania postulaty integracyjne pozostaną utopią (WEK dla studiów pedagogicznych II stopnia stanowią tu ważny wyjątek). Również w zakresie regulacji prawnych dotyczących

⁹ Z. Bauman: *Czego nas uczy centralna Europa?* http://wyborcza.pl/1,75475,10254951,Czego_nas_uczy_centralna_Europa_.html [dostęp: 16.12.2014].

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Slogan ten skonstruowany został przez nas zupełnie niezależnie od tytułu programu w TVP2 „Kultura, głupcze”, wyemitowanego po raz pierwszy 11 września 2011 roku.

¹² Zob. P. Błajet: *Niebieska władza, pomarańczowy nauczyciel, zielony uczeń*. W: *Nauczyciel: misja czy zawód. Społeczne i profesjonalne aspekty roli*. Red. P. Rudnicki, B. Kutrowska, M. Nowak-Dziemianowicz. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2008, s. 107–115.

nauki postkonwencjonalne podejście nie znalazło zrozumienia w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego – nastąpił tu regres w kierunku parametryzacji i merkantylizacji działalności naukowej: o wartości dokonania mają decydować nie gremia autorytetów naukowych, a redaktorzy naczelni czasopism naukowych, którzy rozliczani są ze sprzedaży produktu naukowego.

W obliczu nowych uregulowań prawnych istnieje duże niebezpieczeństwo, że pracownicy nauki zmuszeni zostaną do uprawiania zbieractwa punktowego, które zastąpi i stłumi dążenia do rozwoju. Kto wtedy zajmie się kompetentnie wspomaganie rozwoju studentów?!

Bibliografia

- Bauman Z.: *Czego nas uczy centralna Europa?* http://wyborcza.pl/1,75475,10254951,Czego_nas_uczy_centralna_Europa_.html [dostęp: 16.12.2014].
- Beck D.E.: *Stages of Social Development The Cultural Dynamics that Spark Violence, Spread Prosperity, and Shape Globalization*. http://www.spiral-dynamics.net/DrDonBeck/essays/stages_of_social_development.htm [1.09.2013].
- Błajet P.: *Niebieska władza, pomarańczowy nauczyciel, zielony uczeń*. W: *Nauczyciel: misja czy zawód. Społeczne i profesjonalne aspekty roli*. Red. P. Rudnicki, B. Kutrowska, M. Nowak-Dziemianowicz. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 2008.
- Błajet P., Przyborowska B.: *What Can „Integral” Mean in Education*. „Kultura i Edukacja” 2012, nr 6.
- Kohlberg L., Mayer R.: *Rozwój jako cel wychowania*. W: *Alternatywy myślenia o/dla edukacji*. Red. Z. Kwieciński. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 2000.
- Krajowe Ramy Kwalifikacji uczenia się przez całe życie. <http://www.nauka.gov.pl/krajowe-ramy-kwalifikacji-szkolnictwo/> [dostęp: 10.10.2013].
- Polska Rama. *Skąd się wzięła rama kwalifikacji?* <http://www.kwalifikacje.edu.pl/pl/prk/133-skad-sie-wziela-rama-kwalifikacji> [dostęp: 1.09.2013].
- Wilber K.: *Integralna teoria wszystkiego. Wizja dla biznesu, polityki, nauki i duchowości*. Tłum. C. Urbański. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2006.
- Wilber K.: *Psychologia integralna. Świadomość, duch, psychologia, terapia*. Przeł. H. Smagacz. Warszawa: Jacek Santorski & CO Wydawnictwo, 2002.
- Wygotski L.S.: *Wybrane prace psychologiczne II: dzieciństwo i dorastanie*. Tłum. A. Brzezińska et al. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2002.

Piotr Błajet, Beata Przyborowska

The National Qualifications Framework from the perspective of human development

Summary: The article aims at a comparative analysis of the assumptions of the National Qualifications Framework (NQF) for lifelong learning – spiral dynamics forwarded by C. Graves, and complimented by L. Vygotsky's zone of proximal development (ZPD). The content of NQF has been analyzed in terms of social competences in relation to the descriptions of levels in development according to the spiral dynamics. The analyses show that NQF does not incorporate the rules of human development support to a satisfactory extent. Moreover, in NQF assumptions, an atomistic approach seems to preponderate the relational one. This may prove that according to the NQF, which barely entails post-conventional competences, education becomes inadequate to post-conventional Europe.

Key words: human development, reform, the National Qualification Framework, education

Piotr Błajet, Beata Przyborowska

Krajowe Ramy Kwalifikacji in Bezug auf Entwicklung des Menschen

Zusammenfassung: In ihrem Artikel vergleichen die Verfasser die Grundsätze von Krajowe Ramy Kwalifikacji (KRK) (dt.: Qualifikationsrahmen für polnische Schulabschlüsse) mit der Konzeption der menschlichen Entwicklung – „spirale Dynamik“ von C. Graves samt dem Prinzip von Handlungen in der Zone der nächsten Entwicklung von L. Wygotski. Analysiert wurden die KRK- Deskriptoren im Bereich der sozialen Kompetenzen in Bezug auf Beschreibung der Entwicklungsstufen in der spiralen Dynamik. Aus der Analyse geht hervor, dass KRK nur in unzureichendem Maße die die Förderung der menschlichen Entwicklung definierenden Prinzipien in Betracht ziehen. Außerdem bevorzugen KRK atomistische und nicht relationale Betrachtungsweise, was heißen kann, das die den KRK entsprechende und nur in geringem Maße postkonventionelle Kompetenzen umfassende Bildung, an das die postkonventionelle Stufe ersteigende Europa nicht angepasst wird.

Schlüsselwörter: Entwicklung des Menschen, Reform, Krajowe Ramy Kwalifikacji, Bildung